



Nr. 27
(1241)

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2017 m. liepos 21 d. *

Baltarusijoje pagerbėme Červenės žudynių aukų atminimą

Jau 76 metai praėjo nuo kruvinosios 1941 metų birželio 26 dienos ir 27 nakties, kai netoli Červenės miškeliuose buvo sovietinių okupantų nužudyti apie du tūkstančiai rusų, baltarusių, ukrainiečių, lenkų ir lietuvių. Trumpai priminsiu šios tragedijos istoriją remdamasis Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro (LGGRTC) oficialiais šaltiniais.

1941 metų birželio 22 dieną prasidėjus karui, iš kalėjimų politiniai kaliniai paskubomis buvo išgabenti už oknuo puotos Lietuvos ribų, kadangi nespėta susidoroti juos išžudant (masinės kalinių žudynės buvo surengtos tik Pravieniškių įkalinimo kolonijoje ir prie Rainių, mažesnio masto – keliose Žemaitijos ir šiaurės rytų Lietuvos apskriuose), nors tokie įsakymai iš Maskvos ir buvo duoti. Dalis jų buvo pervežta ir į Minsko kalėjimą. Daug suimtujų ir jau nuteistujų (ir laukiančių „kelionės“ į GULAGĄ) išsivadavo ar buvo išvaduoti iš Kauno, Marijampolės, Raseinių ir kitų kalėjimų bei mažesnių įkalinimo įstaigų, jau vykstant lietuvių 1941 metų birželio 23 dienos sukiliui.

Nedaug galimių išsigelbėti turėjo Minsko kalėjime atsidūrė iš Lietuvos kalėjimų atvežti kaliniai. Tarp tų kalinių daugiausia buvo lietuvių, taip pat kitų tautybių Lietuvos piliečių ir pabėgelių iš Lenkijos. Iki šiol istorikams dar nepavyko tiksliai išsiaiškinti, kiek iš Lietuvos atvežtų kalinių (ir kokia buvo jų tautinė ir pilietinė sudėtis), atsidūrė Minsko kalėjime, manoma, kad vien tik iš Kauno kalėjimo jų galėjo būti apie šimtą.

1941 metų birželio 25 dieną apie 2000 kalinių iš Minsko kalėjimo pėsti buvo išvaryti Mogiliovo link. Juos konvojavo ginkluoti NKVD kariuomenės kareiviai. Negaudami nei maisto, nei vandens, kaliniai greitai išseko, nusilpo, o paeiti negalintieji buvo nušauti pakeliui. Birželio 26 dieną sumažėjusi kalinių kolona pasiekė Červenę, ir čia buvo suvaryta į kalėjimą. Tuometinė Baltarusijos SSR NKVD, negavusi vagonų tolimesniams kalinių gabentiniui, nusprendė kalinius sušaudyti.

Prie Červenės išsigelbėjės kalinys Lietuvos kariuomenės pulkininkas Jo-

nas Petruitis 1942 metais išleistoje knygoje (Lietuvoje pakartotinai išspausdinta 1990-aisiais), „Kaip jie mus sušaudė“ paliudijo šias įvykdytas žudynes. Dalis kalinių buvo sušaudyta prie pat Červenės, kiti (tarp jų – ir lietuvių) sušaudyti miškelių pakelėse. Šaudymas iš sovietinės kariuomenės kulkosvaidžių buvo vykdomas chaotiskai, todėl apie 200 kalinių pabėgo ar išsigelbėjo būdami sužeisti, kai šalia neliko sargybinių.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras jau daug metų organizuoja ir siuncią mūsų tautiečių delegacijas pagerbti Červenės aukų atminimą. Šįmet birželio 27 dieną ir šių eilučių autorui kartu su LPKTS Vilniaus skyriaus nariais Irena ir Rimantu Misiūnais, Lietuvos Sajūdžio atstovu delegacijos vadovu Vytautu Petrauskui, Vilniaus Gerosios Vilties progimnazijos mokytoja Jolanta Andrijauskaite teko garbė atlirkti šią šventą pareigą – įvykdyti LGGRTC pavestą misiją Baltarusijoje.

Privažiavus už Červenės esančių miškų, jo net kelių kilometrų ruožą ženklinia pastatyti paminklai, kryzai, liudijantys čia prieš 76 metus vykusią tragediją. Prie 1991 metais pastatyto garsaus Lietuvos tautodailininko širvintiškio Ipolito Užkurnio atminimo koplytstulpio suplazdėjo ir mūsų atsivežtos Lietuvos valstybinė ir LPKTS Vilniaus skyriaus vėliavos. Sugiedojome Lietuvos himną.

Savo kalboje Vytautas Petrauskas mums priminė, kad tarp Červenės aukų yra Kazimieras Bizauskas, Lietuvos Nepriklausomybės akto signataras; Steponas Rusteika, vidaus reikalų ministras; kariuomenės pulkininkai – Balys Giedraitis, Juozas Šarauskas, majoras Jonas Špokėvičius, kapitonas Albertas Švarplaitis; žurnalistai Vincas Daudžvardis-Daugvardis, Petras Kupčiūnas; diplomatas Jonas Jablonskis, Šaulių sąjungosveikėja Vanda Pranskoniene, kiti sūnūs ir dukros, paaukojė savo gyvybes ant Lietuvos laisvės aukuro.

Atidavėme pagarbą Tylos minute ir gedulo gėlėmis, atsivežtomis iš mūsų Tėvynės.

Edvardas STRONČIKAS



RUGPJŪCIO 5 D.

ŠEŠTADIENĮ

ARIOGALOJE
DUBYSOS SLĒNYJE

TRADICINIS

Lietuvos tremtinių, politinių kalinių ir
Laisvės kovų dalyvių sąskrydis

SU LIETUVA ŠIRDY

PROGRAMA

Rugpjūčio 4 d.
Jaunimo diena

Nuo 17.00 val.
paskaita „Partizanų buitis: gyvensena,
judėjimas, būtinosis reikmės“.

Bendravimas su buvusiais tremtiniais,
politiniais kaliniais, Laisvės kovų dalyviais.

Partizaninis kino teatras.

Rugpjūčio 5 d.
Susitikimų diena

10.00 val. šventinė eisena į Dubysos slėnį.

11.00 val. šv. Mišios.

12.00 val. sąskrydžio atidarymas.

12.30 val. jungtinio tremtinių choro koncertas.

13.30 val. svečių sveikinimai.

14.00 val. Šventinė popietė. Raseinių rajono savivaldybė
vaišina koše. Dainuoti ir groti Liudas Mikalauskas,
ansamblis „Ainiai“, solistai Sandra Lebrikaitė,
Osvaldas Petraška, Rytis Janilionis, ilgametis
„Armonikos“ ansamblis vadovas Stasys
Liupkevičius.

17.00 val. šventės uždarymas.

Partizanų stovykloje:

13 val. pokalbiai apie partizanų gyvenimą: lauko
stovyklose, žeminėse, bunkeriuose.

14 val. pokalbiai apie partizanų politinius siekius:
partizanų deklaracijos.

15 val. pokalbiai apie istorinę rekonstrukciją. Kas tai?

Diskusijų palapinėje:

LGGRTC paroda, Kreipinės sovietų lageriuose ir tremtyje“.

12.30 val. LK viršilės Ernesto Kuckailio knygos „Tylus žingsniai
per samaną“ pristatymas.

13.30 val. dr. Lauryno Kasčiūno ir Zygmanto Pavilonio
paskaita „Išsūkiai nacionaliniams saugumui“.

14.15 val. dr. Arvydo Anušausko knygos „Išdavystė. Markulio
dienoraščiai“ pristatymas.

15.15 val. filmo „Emilia iš Laisvės alėjos“ peržiura.
Dalyvauja filmo režisierius Donatas Ulvydas.

Kviečiame dalyvauti Nacionalinio krauso centro krauso donorystės akcijoje ir aplankytis Misija Sibiras dalyvius

ORGANIZATORIUS

VYKDYTOJAS

PARTNERIAI

RĖMĖJAI



Užsiprenumeruokite, Tremtinys!

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinius informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.

Prenumeratos indeksas 0117. Kaina:

1 mėn. – 2,45, 3 mėn. – 7,34 Eur.



Ar tremtinys – represuotas?

Minėdami Gedulo ir Vilties dieną pagerbėme buvusius tremtinius ir politinius kalinius – vyko iškilmingi minėjimai, tremtinių pavardžių skaitymai, nusilenkėme prie šiaurės likimą ne savo valia patyrusius Lietuvos žmones. Dažnas pagalvojome, kad néra šeimos ar giminės, kurių nebūtų palietusios okupacijos valstybės represijos.

Bet ar visada teisingai suprantame žodžius „represijos“, „represuotas asmuo“. Nekalbu apie šio laikraščio skaitojojus, nes kas jau kas, o šie žmonės tikrai žino minėtų žodžių reikšmę. Tačiau to nepasakysi apie mūsų valdžios institucijas.

Tremtiniam nemokamai asmens dokumentų neišduoda

Redakcija dažnai ir jau seniai sulaukia pasipiktinusių ar net išišeidusių buvusių tremtinių ar politinių kalinių skambučių. Paskambinę jie klausia, ar tremtinys yra represuotas? Atsakai – taip, nes kas tada tas represuotas, jei ne tremtinys. Tada žmogus dar labiau susijaudina ir ima pasakoti savo „nuotyki“ Pasų poskyryje, kai iš jo buvo pareikalauta susimokėti už pasą ar tapatybės kortelę, nors jis pateikė tremtino pažymėjimą, o pagal Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo 6 straipsnį valstybės rinkliava iš represuotų asmenų neimama.

Minėto įstatymo 6 straipsnio 6 punktą pacituosiu: valstybės rinkliava neimama už „asmens tapatybės kortelės arba paso išdavimą ir keitimą bendra tvarka, dokumentų išduoti, pakeisti leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje tvarkymą ir leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimą ir keitimą, asmens be pilietybės kelionės dokumento išdavimą ir keitimą, nacionalinių vizų išdavimą asmenims, kuriems pagal Lietuvos Respublikos asmenų, nukentėjusių nuo 1939–1990 metų okupacijų, teisinio statuso įstatymą pripažįstamas nuo okupacijų nukentėjusio – represuoto asmens teisinis statusas.“

Vilnius buvės tremtinys, negavęs asmens dokumento nemokamai (nors, atrodo, priklausyt) kreipėsi į Migra-

cijos tarnybą ir gavo štai tokį atsakymą: „Informuojame, kad Jūsų prašymas dėl atleidimo nuo valstybės rinkliavos už asmens tapatybės kortelės arba paso išdavimą ir keitimą Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Migracijos valdyboje (toliau – Migracijos valdyba) išnagrinėtas ir negali būti patenkintas. (...) Šiuo metu Migracijos valdyba neturi teisinio pagrindo neimti iš Jūsų valstybės rinkliavos už asmens tapatybės kortelės ar paso išdavimą (keitimą). Jūs turite teisę skusti Migracijos valdybos priimtą sprendimą savo pasirinkimu administracinių ginčų komisijai arba administraciniams teismui įstatymu nustatyta tvarka.“

Įstatymo pataisa nepriimta iki šiol

Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 2010 metų rugpjūčio 23 dienos rašte „Dėl Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo“ išreiškė poziciją dėl minėto Rinkliavų įstatymo 6 straipsnio 6 punkto taikymo. Rašte nurodyta, kad sprendžiant, ar pilietis, kuris kreipėsi dėl asmens tapatybės kortelės ir paso gavimo bei keitimo, gali būti atleistas nuo valstybės rinkliavos už asmens tapatybės kortelės ir paso išdavimą bei keitimą pagal Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo 6 straipsnio 6 punktą, reikėtų vadovautis Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generalinė direktorė Birutė Burauskaitė mano, kad Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos išaiškinimas „Dėl Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo“ yra netiksllus ir jo taikymas pažeidžia daugumos nuo okupacijų nukentėjusių represuotų asmenų grupių interesus.

2010 metų gruodžio 9 dieną Lietuvos Respublikos Seimui buvo pateiktas Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo 6 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, kurio 1 straipsnyje „6 straipsnio pakeitimas“ numatyta pakeisti 6 straipsnio 6 punktą ir jį išdėstyti taip: „Asmens tapatybės kortelės ir paso išdavimą bei keitimą, dokumentų išduoti, pakeisti, leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje tvarkymą ir leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimą ir keitimą, asmens be pilietybės kelionės dokumento išdavimą, keitimą

ir jo galiojimo laiko pratesimą, vizų išdavimą ir buvimo Lietuvos Respublikoje turint vizą laiko pratesimą pasipriešinimo (rezistencijos) dalyviams ir asmenims, kuriems pagal Lietuvos Respublikos asmenų, nukentėjusių nuo 1939–1990 metų okupacijų, teisinių statuso įstatymą pripažystamas nuo okupacijų nukentėjusio – politinio kalonio, tremtinių, represuoto asmens teisinių statusų“. 2 straipsnyje buvo numatyta, kad šis įstatymas turėjo įsigalioti 2011 metų liepos 1 dieną, tačiau jis nepriimtas iki šiol.

I LGGRTC išaiškinimą neatsižvelgiama

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generalinė direktorė Birutė Burauskaitė mano, kad Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos išaiškinimas „Dėl Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo“ yra netiksllus ir jo taikymas pažeidžia daugumos nuo okupacijų nukentėjusių represuotų asmenų grupių interesus.

B. Burauskaitės nuomone, Rinkliavų įstatymo 6 straipsnio 6 punkte terminas „nuo okupacijų nukentėjusio – represuoto asmens teisinių statusas“ pavartotas bendrine prasme. Minėtame straipsnio punkte nėra konkrečiai įvardyta, pagal kokį Lietuvos Respublikos asmenų, nukentėjusių nuo 1939–1990 metų okupacijų, teisinių statuso įstatymo 6 straipsniu yra ir netikslu, ir neteisinga.

Pasak LGGRTC vadovės, Lietuvos Respublikos asmenų, nukentėjusių nuo 1939–1990 metų okupacijų, teisinių statuso įstatymo 3 straipsnio 1 punkte yra išvardyti „okupacinių režimų politiniai ar kilmės motyvais represuoti asmenys: a) politiniai kaliniai ar jiems prilyginti asmenys; b) tremtiniai ar jiems prilyginti asmenys; c) perkeli-

tieji asmenys; d) kiti represuoti asmenys.“ B. Burauskaitės išitikinimu, vienems šiemis asmenims turi būti taikoma Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo 6 straipsnio 6 punkte numatyta lengvata.

Tačiau Migracijos tarnyba mano, kad LGGRTC išaiškinimas – tai tik nuomonės pareiškimas, o ne oficiali pozicija. Neaugi bijoma, kad tremtinių dar labai daug ir valstybės iždas labai nukentės, jei jiems asmens dokumentai bus išduodami nemokamai.

Rinkliava neturėtų būti imama

Seimo narė Radvilė Morkūnaitė-Mikulienė teigia, kad nagrinėjamas klausimas aktualus ir opus. „Esu jি kėlusi ir sudarant Laisvės kovų komisijos metinę darbo programą. Paso ar asmenų identifikavimo kortelės nemokamas išdavimas turint iš esmės tapačius teisinius statusus – politinio kalonio ar represuotojo – ir statusą apibrėžiančius pažymėjimus, turi būti įvertintas nedelsiant, peržūrint Rinkliavų įstatymo 6 straipsnį. Visiškai sutinku su Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generalinės direktorės Birutės Burauskaitės nuomone, Rinkliavų įstatymo 6 straipsnio 6 punkte terminas „nuo okupacijų nukentėjusio – represuoto asmens teisinių statusas“ pavartotas bendrine prasme. Minėtame straipsnio punkte nėra konkrečiai įvardyta, pagal kokį Lietuvos Respublikos asmenų, nukentėjusių nuo 1939–1990 metų okupacijų, teisinių statuso įstatymo 6 straipsniu yra ir netikslu, ir neteisinga.

Taigi, atrodo, kad visa problema yra žodžiai – pažymėjime turi būti įrašyta būtent taip, kaip reikalauja Rinkliavų įstatymo 6 straipsnio 6 punktas. Ir tu įrodinėk, žmogau, kad tremtinys ar politinis kalinas yra represuotas, bet dokumente to neparašyta, ir viskas. Be lieka laukti, kada valdžios vyrai ir moterys imsis šio įstatymo pataisos, ir tikėtis teisingumo.

Jolita NAVICKIENĖ

Karaliaus Mindaugo dviračių žygys

Šiauliųose jau tampa tradicija liepos 6-ąją dalyvauti „Karaliaus Mindaugo dviračių žygys“. Po Šv. Mišių šiauliačiai susirinko į Prisikėlimo aikštę, kur vyko vėliavos pakėlimas ir iškilmingos ceremonijos, skirtos Valstybės dienai paminėti. Čia atvyko didžiulis būrys dviratininkų – TS-LKD Šiaulių skyriaus narių. Nors dangus nuspindė vienam gausiai „išmaudyti“, tačiau bailių tarp mūsų nebuvo – visi žygeiviai su pakilia nuotaika klausė sveikinimo kalbų ir laukė miesto mero Artūro Visockio palinkėjimo sėkmingo kelio. Dviratininkai buvo išlydėti gausiai šiauliačių plojimais, pritariant linksmam lietučiui. Žygio tikslas – Ginkūnų kapinių tremtinijų sektoriuje prie Didžiojo Kryžiaus padėti gėlių, uždegti žvakelių – kaip padéką kovoju siems ir atidavusiems savo gyvenimus už tai, kad šiančių galėtume džiaugtis Karaliaus Min-

daugo Lietuva. Ginkūnose dviratininkus pasitiko buvę tremtiniai su vėliavomis, kiekvienam prisegė po mažytę Trispalvę. Net saulutė nuspindė, kad reikia pasiūsti šiltų spinduliu, sušildyti, išdžiovinti sulytuosius.

Atsigaininė, truputėlį pailsėjė, žygeiviai išskubėjo toliau – į Kryžių kalną. Ten juos taip pat pasitiko buvę tremtiniai. Buvo apdovanotos jauniausias – 8 metų dalyvis, vyriausias – 78 metų, šeimos, tautiskai pasipuošę ir kiti.



LPKTS Šiaulių filialo pirmininkė nuoširdžiai padėkojo visiems dalyviams už gražų ir prasmingą žygį, pasidžiaugę šiltu ir draugišku TS-LKD partiečių ir buvusių tremtiniių ben-

dradarbiavimu.

Vakare vėl nuvykome į Kryžių kalną giedoti „Tautiską giesmę“.

Valerija JOKUBAUSKIENĖ
E. Manovo nuotrauka



Įvykiai, komentarai

Rusijos karas prieš Ukrainą grįžta į pirmajį planą

Ši liepa ypatinga ne tik orais, kurie, tiesą sakant, gali „ivaryti vėži“. Ši liepa išskirtinė tarptautinių įvykių svarba. Neseniai Lenkijoje svečiavosi JAV prezidentas Donaldas Trumpas, kur su juo bendravo ir mūsų Prezidentė Dalia Grybauskaitė, paskui įvyko G-20 viršunių susitikimas Hamburge, ten pat D. Trumpas susitiko su Rusijos Federacijos prezidentu Vladimиру Putini... Kažin, ar po šio susitikimo geriau pasijuto agresyviausios pasaulyo valstybės vadovas V. Putinas – juk tolimesni įvykiai neatrodo jam palankūs. Kur gi ne – į derybas dėl karo nutraukimo prieš Ukrainą ketina išitrauktis JAV, kurios vadovas D. Trumpas nelinkęs „perkradinėti“ santykius su Rusija B. Obamos pavyzdžiu. Negana to, pasigirdo kalbą apie konkrečius Ukrainos siekius tapti NATO nare. Štai visai neseniai aukščiausio rango NATO ir JAV pareigūnai lankėsi Ukrainos sostinėje Kijeve.

Politologas Linas Kojala socialiniam tinkle „Facebook“ rašo: „NATO Generalinis sekretorius Stoltenbergas, JAV Valstybės sekretorius Tilersonas ir naujas JAV atstovas karui Ukrainoje Walkeris lankosi Kijeve – rimtas signalas iškart po Putino-Trumpo susitikimo. Šiandien beveik 70 procentų ukrainiečių – 5 kartus daugiau nei 2013-aisiais – palaikytų narystę NATO. Rusijos užsienio politika atlieka NATO viešųjų ryšių funkciją (suprask, Rusijos agresyvi politika nuteikė ukrainiečius prieš pačią Rusiją, – red. past.). Tačiau nereikėtų turėti (ir savo drau-

gams sudaryti) iliuzijų, kad Ukrainos narystė NATO yra reali artimiausioje perspektyvoje. Priminsiu, jog prieš plėtrą pas mus buvo keliamas Baltijos valstybių apginamumo klausimas (kaip tą padaryti praktiškai), tai įsivaizduokime, kokio lygio problematika supa Ukrainos atvejį. Džordžas Bušas 2008 metais aktyviai siūlė plėsti NATO bendradarbiavimą su Ukraina ir Gruzija, bet europiečiai nesileido į kalbas. Per ši laiką situacija regione dramatiškai pablogėjo. Jei dar kas abejoja, tai tik įrodo, jog „neutralumas“ mūsų regione reiškia ką nori, bet tikrai ne „balansavimą“ (kalba eina apie europiečių siūlomą vadinamą „balansavimo politiką“, kuri iš esmės reiškia ne ką kita, kaip nuolaidžiavimą Rusijai, – red. past.).“

Su L. Kojala „šimtu procentų“ sutiki nenori Rasa Juknevičienė: „Ukrainos apginamumo: Baltijos valstybės sunkiai apginamos todėl, kad nėra strateginio gylio, jos labai mažos. Siauras žemės ruoželis tarp Baltijos jūros ir Rusijos dars siauresniu „kakleliu“, dabar vadinančiu Suvalkų koridoriumi, pietuose. Ukraina yra visai kitas reikalas. Čia yra didžiulis strateginis gylis, ginkluotasių pajėgas iki divizijų galima išdėstyti patogiai ir laisvai. Ukrainos narystės klausimasyra pakibęs ne dėl apginamumo, o dėl Rusijos priešinimosi. Tai iš esmės Vakarų problema, nes tebegajus māstymas „Don't provoke Russia“ („neprovokuokim Rusijos“).

Akivaizdu, kad teisus ir politologas, ir buvusi krašto apsaugos ministrė,

nors kalba apie skirtingus dalykus. Ais-ku viena – mūsų ir ukrainiečių situacijos skirtingos: mums, siekiant narystės NATO, Rusija dar nebuvo „apsišvietusi“ (tai yra jos agresyvumo įrodymų nepakako, nors įvykiai Balkanuose turėjo atverti akis), taigi mums buvo suniai įtikinti Vakarų valstybes dėl Baltijos šalims egzistuojančių grėsmių). Ukraina jau užpulta, be to, ji gali apeilioti į Vakarų valstybių, Budapešto memorandumu garantavusiu Ukrainai suverenitetą ir sienų neliečiamumą mainais už branduolinio ginklo atsiskymą, sąžinę. Žinoma, Rusija, kad ir negalinti susitaikyti su mintimi, jog Baltijos šalys ištiruko iš jos glėbio, visgi priversta susitaikyti su realybe, o štai Ukrainos atveju ji tiesiog negali trauktis – jei Ukraina taptų NATO nare, putinistinėi Rusijai tektų palaidoti „ruskij mir“ (rusiškasis pasaulus) idėją, kuri paliko Kremliaus eskaluojamą nacionalizmą ir leidžia tuo nacionalizmu akinči eilinių rusų sąmonę, taip nukreipiant jų kritinį māstymą nuo valdančiojo elito ydų. Todėl galima neabejoti, kad Rusija imsis visų įmanomų priemonių, kad sužlugdytų Ukrainos siekius. Scenarijų gali būti įvairių, ką jau įrodė pernai metų įvykiai Juodkalnijoje, kurioje Rusija ketino surengti perversmą ir nužudyti premjerą Milo Djukanovičių (M. Djukanovičius dar vadinas Juodkalnijos nepriklausomybės tėvu, nes nuvairavo šalį link narystės NATO); remiantis dokumentais, Juodkalnijos teisėsauga pareiškė, kad persi-

rengusi vietos policininkais serbų nacionalistų grupuotė turėjo užimti parlamento rūmus, nužudyti M. Djukanovičių ir paskelbtį prorusiško Demokratinio fronto valdžią. Jei perversmas būtų pavykės, šalis būtų atsiėmusi parašką įstoti į NATO. Laimė, perversmui kelias buvo užkirstas pasutinę akimirką. Juodkalnija Rusijai svarbi šalis, tačiau Ukraina – dar svarbesnė. Rusija nesibodi naudoti bet koikių metodų – kad ir banditiškų. Neseniai Vakarų žvalgybos pastebėjo, kad Rusija dažnai naudojasi vietinių gangsterių paslaugomis, dosniai jiems sumokėdama. Tiesa, tai nelengva įrodyti, tačiau dalis atvejų jau žinomi, pavyzdžiu, okupuojant Krymą, sukeliant karą Donbase dalyvavo ne tik Rusijos specialiosios pajėgos, bet ir vietiniai nusikaltėlių klanai. Kaip rašo „15min.lt“, Rusija nusikaltėlius naudoja programišių atakoms rengti (sučiuptiems kibernetiniams nusikaltėliams Rusijos federalinė saugumo tarnyba (FSB) pasiūlo – kalėjimas arba paslaugos), politiniams priešininkams žudyti (Turkijoje banditų buvo nušautas Čečėnijos sukilėlių rėmėjas, pagaliau Nemcovo nužudymas), korupcijai užsienyje plėtoti (apie tai prabilo Čekijos specialiosios tarnybos), o suomiai netgi pastebėjo, jog Rusijos nusikaltėliai Suomijoje perka nekilnojamąjį turtą strateginėse vietose, iš kurių gali stebeti ar net užpulti karines struktūras. Kaip matome, iš Rusijos galima tikėtis visko, ypač krauso praliejimo.

Gintaras MARKEVIČIUS

Laurynas Kasčiūnas paskirtas ESBO PA migracijos komiteto pirmininko pavaduotoju

Minske vykusios Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) Asamblėjos metu, ESBO parlamentinės asamblėjos prezidentė Christine Muttonen paskyrė Seimo Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD) frakcijos narį Lauryną Kasčiūną migracijos komiteto pirminkinio pavaduotuoju.

Šio komiteto tikslas – rengti politines rekomendacijas, kuriose būtų

gilinamasi į migracijos problematiką, kuri per pastaruosius kelis metus tapo globaliu reiškiniu, keliančiu grėsmę saugumui, ekonomikai bei žmogaus teisėms. Komitetas skatina diskusijas su migracija susijusiais klausimais ir tarpparlamentinė keitimasi geriausiomis valstybių praktikomis šioje srityje.

L. Kasčiūno teigimu, privaloma sukurti veiksmingą, vieningą ir saugią migracijos politiką. Dialogas migraci-

jos klausimais tarp ESBO narių turi būti plėtojamas nuolat, nes dažnėjantys neprognozuojami nestabilumai trečiose šalyse gali iššaukti dar ne vieną pabėgelių krizę, kuri yra iššūkis visam valstybės pasauliui.

„Migracijos problemas pirmiausia reikia spręsti ten, kur jos kyla. Todėl ES išorinių sienų stiprinimas, kova su organizuotais nusikaltėliais, kurie plėtoja nelegalios migracijos tinklus, saugumo zonų aplink ES kūrimas būtent

ir yra tas keiliai, kuriuo reikia eiti. Privalomosios migrantų kveitos nėra išeitis, valstybių savanoriškuo principas turi išlikti“, – p a b r é ž é L.Kasčiūnas.



Žlunganti koalicija žlugdo urėdijų reformą

Seimo Aplinkos apsaugos komitetas atmetė Vyriausybės siūlomą miškų reformą ir parėmė Liberalų sąjungos frakcijos nario Simono Gentvilo parengtas pataisas, kurios reformą pastato ties žlugimo riba. Komiteite už ši reformą žlugdantį pasiūlymą balsavo 6 komiteto nariai (S. Gentvilas, TS-LKD narys Paulius Saudargas, Mišrios Seimo narių grupės atstovas Linas Balsys, Tvarkos ir teisingumo frakcijos narys Juozas Imbrasas, Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos frakcijos atstovas Kęstutis Batcvinka, Socialdemokratų frakcijos narys Algimantas Salamakinas), prieš pasiūly-

mą buvo trys valstiečių-žaliųjų atstovai (Kęstutis Mažeika, Petras Nevulis, Virginija Vingrienė) ir TS-LKD frakcijos narė ir seniūno pavaduotoja Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė. Seimo Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos seniūnas Gabrielius Landsbergis teigia, jog šis balsavimas neatspindi visos opozicijos nuomonės.

„Šis balsavimas aplinkos komiteite, priešingai nei bando pateikti projekto iniciatorius, nėra visos opozicijos nuomonė. Tačiau vėlgi, tai priklauso nuo to, ar socialdemokratus laikome jau esančiais opozicijoje ar

vis dar valdančioje koalicijoje. Šis reformą iš esmės žlugdantis pasiūlymas, kuriam buvo sutelkti ir dalies valdančiųjų balsai komitete, nėra joks kompromisas, kaip tai bando pateikti iniciatoriai. Tai yra gudrus socialdemokratų planas, kaip sužlugdyti reformą, kurį jie siūlė nuo pat pradžių. Kaip esu sakęs ne kartą, jeigu norime, kad miškų urėdijų reforma, kurios Lietuvai reikia, būtų priimta Seime ir įgyvendinta – būtinas susitelkimas ir lyderystė Seime. Reformą dar galima išgelbėti, tačiau reikalingas dialogas tarp Vyriausybės ir Seimo. Mes pardarysime ką galime, tačiau iniciatyva

ira Vyriausybės pusėje“, – teigė G.Landsbergis.

Pagal S. Gentvilo parengtas pataisas komiteto dauguma siūlo iki 2020 metų palikti nuo 15 iki 25 urėdijų, kurios bus performuojamos remiantis įstatyme numatytais miškų ploto rodikliais. Šios urėdijos turėtų išlaikyti juridinio asmens statusą ir iki 2020 metų nebūtų centralizuojamos. Po 2020 metų sau- sio 1 dienos dėl tolimesnio urėdijų likimo spręstų Vyriausybę, tačiau tikimybei, jog Vyriausybė prieš pat Seimo rinkimus nuspręstų centralizuoti urėdijas – gana menka.

TS-LKD informacija



Vitolis

Areštas

Ankstyvą, tamsų ir šaltą kovo dvi-dešimtosios rytą į septynioliktojo namo Liepū alėjoje buto duris beldė pranašumo bildesi, kuris nuvilnijo sienomis, pasiekė miegamajį ir mus visus prikelė. Motina nemiegojo, ji to nerimastingai tikėjosi. Pašoko iš lovos, užsimetė drabužį ir nuskubėjo prie priebučio durų. Paklausė:

– Kas čia?

Jos, savo ruožtu, rusiškai klausė, ar gyvenas čia toks... – rusišku žargonu pasakė jos vyriausiojo sūnaus vardą ir pavardę.

Ji sutriko iš nevilties ir pasakė, kad čia toks negyvena:

– Dalše živiot... idite dalše (toliau gyvena... eikit toliau).

Anas buvo ne vienas, sunkūs batai subildėjo priebytyje, trinktelėjo lauko durys ir šaligatviu žingsniai nutolo. Iki kito namo tebuvo šimtas metrų, ji žinojo, kad jie tuoju sugriž, suprato bėdą. Ši pavogta akimirka tebuvo bevitiskas šiaudas nuolatinėje nerimo dienų sekoje, kurioje ji paskutiniu metu gyveno, ypač tada, kai vyriausiojo sūnaus Vitolio nebūdavo namie, kaip ir dabar, o ji spėliojo, visa savo motiniškaja esme jautė, kur jos sūnus, kokiam pavojuje jis yra, ir guodėsi viltimi ir dangiškosios viršenybės pagalba.

Ir ne tik. Ji ir pati graibstė vilties liekanas: kovo aštuonioliktąja parašė rašteli ir paprašė jį įteikti Plienui. Partizanų vado prašė pagalbos, kad paveiktu jos sūnų – sugrąžintų namo. „Dabar jau vėlu,“ – pagalvojo.

Vėl girdėjo artėjančius žingsnius ir garsią kalbą, vėl bildėjo priebutis, į duris trenkė kumščiu, riktelėjo visam namui:

– Otkroite! (atidarykite).

Duris ji jau buvo atrakinusi, kambarje uždegė šviesą. Jėjo trys: civilis juoda striuke, su juoda žiemine kepure, už jo – enkavedistas vyresnysis leitenantas su miline, su ginklu prie diržo ir aukštasis kareivis raudonais su mėlynais apvadais antpečiais, nešinas ilgu su durtuvu šautuvu. Žemaūgis civilis palinko prie motinos ir dusliu balsu sušvokštė:

– Čego vy vriote? (Kodėl jūs meuojate?).

Čekisto veidas buvo įraudės nuo vėsos ir ištūžio, raumenims judant girdžėjo juoda odinė striukė, o krūtinėje vaiko aimana cyptelėjo prarūkytas bronchas. Visi trys jėjo į apšviestą kambarį, apstojo stalą, aukštasis kareivis su ilgu šautuvu pasiliko prie durų. Čekistas pakinšo motinai baltą popieriaus lapelį:

– Citaite (skaitykite), – tačiau perskaitė pats kirčiuodamas žodžių galus: – Vi-tol-das Av-gu-stinas... podležit arestu (areštuojamas).

Tada pažvelgė į motiną ir paklausė, kur jis esąs. Motina pasakė, kad jos vyriausiasis sūnus Vitolis išejo į kaimą pas giminę parsineštį maisto produktą. Čekistas nusiėmė juodą kepurę, nosine nušluostė rasotą kaktą:

– Za produktami... značit... (produktų... vadinasi), – paskui pasakė niekinamai ir garsiai, greičiau sau: – Kbanditam chodil! (pas banditus éjo).

Prie sienos, skiriančios kambarį nuo miegamojo, lovoje gulėjo tuberku-

lioze sunkiai sergantis mūsų pusbroliis Mutka – Algimantas Urbonas, Vitolio bendraklasis, motinos sesers vaikas, našlaitis. Sulyšęs ir išblyškęs, užbintuotu kaklu, ant kurio be perstojo pūliau limfazgai. Jis alkūnėmis rēmėsi lovoje ir žvelgė į atvykėlius. Čekistas irgi kurį laiką žiūrėjo į ligonį, tačiau suprato ir jo daugiau nelietė ir neklausinėjo. Tuščia Vitolio lova stovėjo prie išorinių sienų. Čekistas nusivilko juodą striukę, numetė ant stalo, pasakė motinai:

– Amy ego podoždiom (omesjo palauksim).

Aš, trylikametis, pro praviras miegamajo duris stebėjau didžiojo kambario vaizdą. Mano jaunesnysis brolis Kęstutis, sédėdamas miegamajame ant lovos krašto, sušnabždėjo:

– Jie suims Vitolį...

Juodaplaukis čekistas atejo į miegamąjį, pats uždegė šviesą – pasklidio odelkolono kvapas, – pažvelgė į mane ir brolį, apžiūrėjo kambarį. Tada atvėrė spintos duris, išglamžė joje drabužius, traukė komodos stalčius ir stalčiukus, juose rausési, tikrino patalynes, palovius, tačiau nerado nieko, kas jam reikalinga. Jau beišeidamas, ant drabužių spintos pastebėjo didelį lagaminą. Prieš spintą pasistatė kėdę, liptelėjo ant jos, nusiėmė lagaminą ir padėjės jį ant lovos atvėrė. Jame iki viršaus buvo sukravutos nuotraukos – mūsų šeimos turtas. Ten ir tėvų tėvai, giminės, ir mūsų vaikystė: Freda, lėktuvai, kareiviai, draugai... Čekistas lagaminą uždarė, spragtelėjo spynelėmis, ji pasiėmės nunesė į didžių kambarių, padėjo ant stalo

prie striukės. Akimis aplakstė kambarį ir pasileido ieškoti čia. Išgniaužęs patalus, émėsi bufeto – knaisiojos stalčiuose, varstė sekcių duris. Galinėje sekciuje panardino ranką ir ant grindų išvertė krūvą senų lietuviškų ir vokiškų žurnalų, knygas, jas, pirstais pasiėmės už nugaręlių, purtę, iškritusius lapelius pačiupdavo ir įnukdavo įvertinti, įtartinus krovę į savo odinį déklą su perpetie. Tokiu pat būdu išskratė ir žurnalus, paskui neše prie krosnies ir grūdo į liepsnojantį jos vidų, maišę, stumdė žarstekliu, – krosnis ūžė ir kvatojo šeriama. Degė ir rasojo čekisto veidas, jis ji pasišluostydavo nosine, paskui išsitraukė į kišenęs sidabru blizgantį portsigara, išémė papirosa, papiroso galą priglaudė prie įraudusių krosnies durelių – išižiebė žarija. Čekistas įkvėpė dūmą, suaimanuodamas bronchu, ir išejo parūkyti į koridoriuką.

Vyresnysis leitenantas budėjo ir snaudė, sédėdamas ant taburetės mūsų mažoje, tamsioje, belangėje virtuvėlėje, kurios durys buvo atvertos, priesais – priebučio durys, kurių viršutinė dalis sudaryta iš ištiklintų langelių, ją dengė dieninė užuolaidėlė, todėl vyresnysis leitenantas iš savo tamsaus posito gerai matė ateinančius į prieangį.

Kareivis sėdėjo kambarje kampe prie durų tylus, abejingas, jo „bardankos“ buožė rēmėsi į grindis, suspausta tarp kojų.

Motina sėdėjo prie pusbrolio ant lovos krašto ir žvelgė langan blyški, nejudanti... Staiga pasigirdo atidaramos priebučio durys, kalba koridoriuje, ir pro kambario duris jėjo nedidelio ūgio

pagyvenusi moteris, o už jos įsekė čekistas. Jis moterį pasodino ant Vitolio lovą, paklausinėjo, pasakė, kad jai reikės čia sėdėti iki atskiro parėdymo. Ta moteris – tai Vitolio draugo Jono Černiausko motina, ji paskui pasakys, kad ši rytą suėmė jos sūnų.

Čekistas atsisėdo prie stalo ir émė raštyti ant popieriaus lapo. Jam dar nebaigus rašyti, vyresnysis leitenantas pro kambario duris įvedė kitą moterį. Ta moteris buvo mūsų gerai pažįstama kaimynė iš namo kitoje gatvės pusėje. Čekistas jai taip pat liepė sėstis ant Vitolio lovą greta Černiauskiens. Karininkas sugrīžo budėti į virtuvę. Čekistas pabaigė rašyti, popierių sulankstė ir išsidėjo į savo karišką déklą su perpetie. Tada apsilivilko juodą striukę, per petj permeité déklo dirželį ir sugirgždėjo striukėje lyg išnaroje. Iš tikrųjų šis juodas žmogus vadinosi enkavedistu. Vadinuji čekistu, nes enkavedistai mėgo save čekistais vadinti – revoliucijos baudžiantys kalavijai. Čekistų „fanaberija“ – juodos odinės striukės be antpečių, ženkli, be aprapojimų, be atsakomybės, séjančios baimę, bausmęs neišvengiamumo įvaizdį – kertančios per pakinklius. Su vieninteliu bolševikų mandatu – revolveriu prie diržo. Išeidamas čekistas dar apžvelgė visus ir sulemeno:

– Nikuda ne denitsia (niekur nedings).

Jam išėjus, įtampa atlėgo. Kareiviu buvo tas pat. Motina prisėdo ant Vitolio lovą prie moterų. Dabar jos šnabždėjosi, braukė asaras.

Vitolis parėjo vidurdienį ir buvo pačiuptas už alkūnės staiga iš šešėlio iššokusio enkavedisto. Šis vienu ypu broli apklausė ir įgudusiai pirštais apšliaužiojo drabužius. Po to, tebelaikydamas už alkūnės, įvedė į kambarį. Kareivis savo kampe atsistoją, gulscių šautuvą paėmė abiem rankomis. Vitolis nusiėmė triušio kailiuko žieminę kepurę, nutempdamas ant skruosto juodą plaukų sruogą, nusivilko žieminį paltą su kailiuku. Ant grindų nukrito ilgas šiaudas: „Ji žmogus vežimu vežę,“ – pagalvoja. Karininkas iš kišenės išsiėmė lapelį ir rusiškai perskaitės: „Podležit arestu“ (areštuojamas), liepė Vitolui ant lapelio pasirašyti.

Motina pakilo, žengė prie jo ir paklausė, ar galinti sūnų pavalgydinti.

– Tolko pospiešite (tik paskubėkite), – atsakė vyresnysis leitenantas.

Ji iš bufeto stalčiaus išėmė švarią drobinę staltiesę, ją perlenkė ir apdengė pusę stalo, kur sėdėjo sūnus. Tada nuėjo į virtuvę. Valgi visai šeimai motina paruošdavo iš vakaro, tereikėjo pašildyti. Vitolis sėdėjo pablyškusiu veidu, klaidžiojančiu žvilgsniu, kartais šyptelėdavo. Aš į broli žiūréjau neatitraukdamas akių, mūsų akys susitikdavo, iškibdavo, guosdavosi... Man ir Kęstutiui mūsų vyriausias brolis buvo autoritetas.

Visainėse naimiegamajame jis mums parodė naganą. „Vitolis, iš kur tu gavai?“ – mes išsižiōjome. Jis nieko nepasakė, tik iššovė į lubas. „Kam tu šaudai, enkavedistas išgirs!“ – greta mūsų buto gyveno NKVD karininkas. „Jo néra namie, išejo, aš jį sutikau gatvėje,“ – atsakė brolis.

Tada jis dar pasakė, kad revolverį ati-



Jaunius ir Vitolis 1932 metais

duos partizanams: „Šito niekam nepasakokite“. Didžiauromės broliu irvis dažnai pažvelgdavome į medinę lubų lentą – skylytę, kurioje pasislėpė kulka. Žinojome jo drąsą, todėl dabar, matydami enkavedistų naguose, tikėjome: jis jų nebijo. Motina iš virtuvėlės atnešė puodą su sriuba, pastatė ant stalo, padėjo dvi lėkštės, vieną prie Vitolio, o kitą gretimoje stalo pusėje, į lėkštę išpilstė sriubą, tada pasisuko į kareivį ir jį pakvietė:

– Požalsto, idite pokušatj (prašau, eikite pavalgyti).

Kareivis pažvelgė į karininką. Rodėsi, kad karininkas sutriko. Tada pats atsisėdo ant kėdės kampe prie durų, kur sėdėjo kareivis, o jam tarė:

– Idi, poješ (eik, pavalgyk).

Kareivis atsisėdo prie stalo, šautuvą pakabino ant kairiojo peties – bužė barkštelėjo į grindis, nusiėmė žieminę kepurę, ją padėjo ant stalo, paėmė šaukštą, žvilgtelėjo į valgantį Vitolį. Kambarje tapo tylu, tarytum pašventinta ramybė, tesigirdėjo ritualas – paauglio ir karevio pasriūbčiojimai ir šaukštų metaliniai skambtelėjimai. Vitolis galvos mostu vis sugrąžindavo nusliuogiančią juodą plaukų sruogą, bet ji plasnojo, tarytum juodas sparnas ištrūkti. Motina nuėmė tuščias lėkštęs, nusinešė į virtuvėlė ir sugrīžo su dviem antro patiekalo indeliais. Pavalges kareivis padėkojo, paėmė nuo stalo savo žieminę kepurę ir nerangus sugrīžo prie durų. Motina sutvarkė stalą, nekantraujančio karininko paklausė, ar ji galinti sūnų perrengti švariais baltiniais, o tas žvilgtelėjo į laikrodį ir mos telėjo ranka: „Davaite“ (galite). Ji sūnų nusivedė į miegamajį, perrengė, tada abu vėl sugrīžo į kambarį. Karininkas pasakė, kad jau laikas. Vitolis apsilivilko žieminį paltą, į ranką paėmė drobinį maišelį su perpetie – su tokiu maišeliu dėdė Vytautas jį nusivesdavo riešutauti į Medinų mišką. Karininkas pasakė maišelį paduotijam, pažvelgėjo vidun, paskui maišelio turinį išvertė ant stalo ir odine pirštine pastumdė daiktus: rankšluostis, muijas, lašinai... Jis pasakė, kad lašinius ir duoną galėsime atnešti vėliau ir tarė garsiai:

– Teperj poproščiaitesj (dabar atsiveikinkite).

(Bus daugiau)
Jaunius AUGUSTINAS



2017 m. liepos 21 d.

Tremtinys

Nr. 27 (1241)

5

Su mažamečiais į Sibirą

Anelės Gudžiūnaitės-Tamutienės, gimusios 1924 metais Lenkeliu kaime, pasakojimas

Savanoriai...

Mūsų vyrai jau buvo areštuoti. Stribai dažnai šmēžuodavo po kaimus. Igriuvo pas mus vieną pavakarę kokie aštuoni stribai. Jiems įsakinėjo kratą daryti toks Keparutis – baisiai piktas ir žiaurus stribas. O kratė, o vertė visus stalčius, visas spintas. Tas stribas Keparutis geresnius daiktus kijo užantin, slėpė po „palatkėm“. Labiausiai grobė jam patikusius daiktus. Išvertė trobą, stribai ropštési ant viškų. Rytokaus die-ną pamatėm, kad išnešti visi lašiniai ir kumpis, kurį laikėm vasaros darbams.

Praėjo gal metai. Aš buvau pasitraukusi iš Tamučių sodybos pas savo tėvus į Lenkeliu kaimą. Naktį mūsų namus apsupo. „Nenusigask, tikrina dokumentus“, – pasakė man sesuo. Deja... Mus visus suvarė į trobos kerčią. Šeimoje buvo tévas, motina ir septyni vaikai. Tévui, motinai, man ir broliui leido pasiimti po 50 kilogramų būtiniusiai dalykų. Daugiau nieko. Tai įvyko 1948 metų gegužės 22 dieną antrą valandą nakties. Auštant atvažiavo du vežimai. Aušo labai ūkanotas rytas – už 10 žingsnių nieko nebuvo matyti. Pasinaudodamas tuo rūku brolis Alfa papėgė. Tada mums visiems stribai ir pasijudinti neleido. Grasino namus padegti, bet nepadegė. Davė tremiamų žmonių sąrašus, liepė visiems pasirašyti, kad į Sibirą išvažiuojam savanoriai.

Vežė stribai: du rusai, leitenantas ir civilis, dar ir moteris, civilė lietuviė, ji rankose laikė tremtinį sąrašą ir skaitė stribams pavarde. Su jais buvo ir apylinkės pirmininkas Petraitis.

Arkliais nuvežė į Viduklės geležinkelio stotį. Suvarė į gyvulinį vagoną Nr. 22. Sugrūdo 66 žmones. Išbuvome stotyje tris paros, kol prikimšo visą pilną sąstatą. Vienisėdėjo ant grindų, kiti gulėjo ant gultų. Po jais – moteris su ką tik gimusiais dvynukais. Kai po trijų parų traukinys pajudėjo, kilo baisus klyksmas: „Veža! Veža!“ Kaivežė per Lietuvos sieną, visi pradėjo giedoti: „Marija, Marija, išgelbék žmonią“. Giedojo visi kaip vienas.

Atsidūrėme Igarkoje

Čeliabinske įvyko geležinkelio avarija – nukentėjo trys vagonai iš galo, trys iš priekio. Išėjau į kitą vagoną ir su tikau savo anytą Antaniną Tamutienę iš Girdvainių kaimo. Jai tada buvo 65 metai. Senutę išvežė kaip stovi – miliniu švarkeliu ir su duonos kepalu rankose. Kartu su ja man važiuoti neleido. Mat ji buvo registruota 30 vagone su Girdvainių kaimo gyventojais Šilkiais. Kelionėje prasidėjo dizenterija. Daktaro nebuvo. Čeliabinske dėl avarijos traukinys stovėjo tris paras. Mus nuvarė į pirtį. Eidami išmetėme papuvusią duoną, tai vietiniai ruskiukai visą susirinko – iki trupinėlio. Vos nesusimušė – tokie išbadėjė buvo Čeliabinsko vaikai. Tremtinį kelionė truko mėnesį.

Nuvežė į Krasnojarską. Čia apgyvendino japonų belaisvių statytoose lageriuose. Kelyje buvome visą mėnesį nesiprause, tad aptekome utélémis. Kai važiuodavom per didesnį miestą, kartą per dieną duodavo sriubos. Dau-

gusiai su žuvimi. Po valgio nuaidi karievio komanda: „Pod vagonom!“ Visi tupia atliki gamtinė reikalų. Ir vyrai, ir moterys – kartu. Nér kada žiūrėti. Traukinys stovi tik 10–15 minučių. Toliau visą savaitę plaukėme laivu „Marija Uljanova“ Jenisejaus upė ligi Igarkos. Ši gyvenvietė – tik vien pelkynas, prikimštas šiuksliu, pjuvenu, drožliu. Gatvelės grįstos lentomis. Pavasariais vanduo apsemdavo pusę Igarkos. Čia vasara – vien diena, saulė nenusileidžia, o žiema – vien naktis be saulės.

Apgyvendino 16 kvadratinį metrų kambarį 6 šeimas (iš Kauno, Ukmergės, Raseinių). Naktį eidamas savais reikalais turi saugotis, kad neužliptum ant gulinčio. Taip gyvenome iki rugpjūčio. Po kiek laiko davė kiekvienai šeimai po kambarį su virtuve. Gyvenome Igarkoje pusbadžiu – niekaip negalėjome galio su galu sudurti. Aš išspardaviau viską, ką geresnio buvau atsižeus – pirkau duonos dviem mažamečiams savo vakiams, keturmečiui Vladukui ir penkiamečiui Algui bei anytai Antaninai. Visiems tremtiniams trūko duonos, kuri buvo šlapia, sunki ir sūri. Nuo tokios duonos burna išgesdavo – atsiverdavo žaizdelės. Dalydavo duoną pagal korteles. Kartais į parduotuvę atveždavo cukraus, susidarydavo ilgos pirkėjų eilės. Vaikai išsigudrino. Lenda pro kojas ir rėkia, kad čia be eilės duoda. Jie patys to cukraus kartais be eilės ir gaudavo.

Rusų kalbos Lietuvoje visai nemojėjau, tik kai ką supratau. Igarkoje išmokau per du mėnesius. Geriamo vandenės Igarkoje nebuvo, gerdavome iš upelių. Senutės ir mūsų bobutė A. Tamutienė nešdavo į baraką vandenį įkalnėn. Nešejų už kampo tykodavo ruskiukai – šiūpt į nešamą kibirą vandens sauja druskos, ir verkdamos senutės vėl klampoja per sniegą kelis šimtus metrų pakalnėn semti vandens iš šaltinio. Paskui vėl įkalnėn aplėdėjusi taku... Dėl to skundėmės komendantui. Jis buvo kariškis. Sušaukė visus gyventės vaikus ir įspėjo, kad bus baudžiamai, jei dar senutėms terš nešamą vandenį. Mano vaikai Algis ir Vladukas išsigudrino – iš upelio pradėjo vežioti vandenį. Užsidirbdavo šiek tiek pinigu. Vaikai pradėjo dirbtį nuo 8 metų.

Darbai ir mirtys

Vietiniai gyventojai – vien rusai. Tremtinį – visokių tautybių: kalmukų, totorių, komių, vokiečių, net rusų. Juk visus, kurie tvarkingiau ir turtinėgiau gyveno, „išbuožino“ ir vežė tollyn. Rusai iš pradžių su tremtiniais lietuviais nesiskaitė, skirdavo sunkesnius darbus. Lietuvialabai gerai dirbo, paleido eksploatacijai kelis fabrikus bei įmones. Tada vietiniai pamatė, kad lietuviai už juos ir darbštėsni, ir gudresni.

Atvežė mus į Igarką 1948 metų liepos 5 dieną, o 6 dieną jau išvarė dirbtį. Pirmiausiai siauras lentutes krovėm į štabelius. Atėjės viršininkas stipresnes, tvirtesnes moteris išvarė krauti medienos gaminius. Mane suporavo su Džiautiene iš Girkalnio. Dirbtį buvo labai sunku – krauti medieną vis aukštyn ir aukštyn. Kartais ir pietų nevalgiusios



Tamučių šeima Sibire

dirbdavome, bet padarydavome vyru normą. Aš vis užsirašydavau, kiek surovėme. Mums už darbą turėjo sumokėti 400 rublių, bet nesumokėjo. Sėdžiu ir verkiu. Už tiek viršvalandžių, už tokį sunkų darbą nesumokėjo! Eina viršininkas ir klausia, ko verkiu? Buhalterė Onutė Jankauskaitė paaiškino. Viršininkas vėl klausia: „Ar turi užsirašius uždarbį?“ Liepė buhalterei patikrinti, ar mokesčių už darbą atitinka mano užrašus. Tokį pat atlyginimą buvo gavusi ir Barauskienė, kuri dirbo lengvą darbą – tik su šluota šlavinėjo. Mano atlyginimą buvo nusukės tremtinys Diliūnas. Tada viršininkas perskaiciavo uždarbį ir prie 400 pridėjo dar 1200 rublių. Nupirkau medžiagos ir abiem vaikams pasiuva vatinukus.

Laisvalaikiu pradėjau rusų karininkų žmonoms sukneles siuvinėti. Mane lankūnų žmonos užvertė darbu. Kartą kaip užmokesčių už siuvinėjimą viena atneše banginio lašinių paltį. Tuos lašinius sulydėme ir ilgai valgėme. Taip laisvalaikiu uždarbiaujant mano šeima atsigavo. Kartą pamačiau skelbimą į „rubčikų“ kursus. Amerikos laivai veždavo miško medieną. „Rubčikai“ – žmonės, kurie išmatuodavo išspjautą miško produkciją, dirbo prie tų laivų. Paprastai kursai tėsdavosi šešis mėnesius. Aš išmokau greit – per 10 dienų ir buvau įdarbinta. Mane mokė vokiečių Raja Bič. Buvo lengva išmokti, nes reikėjo mišką žymeti angliskomis (lotyniškomis) raidėmis, kurios tokios pat kaip lietuvių. O rusams lotynišką raštą buvo sunku išmokti, todėl jie mokesčių pusę metų. Taigi dirbome prie rastų. Kiekvienais metais lyg tyčia tarp Kalėdų ir Naujųjų metų prie rastų žūdavo žmogus. Taip buvo iš eilės penkerius metus. Mano akyse žuvo jaunas vyras. Jis turėjo kablių įsmeigtį į rastą ir toliau tą rastą ritinti. Kai ištrauki vieną rastą, kiti iš krūvos rieda žemyn. Tą atriedantį reikia sulaikyti. Vaikinas peršoko riedantį rastą ir ridina kitą, paskui tokiu įrankiu, vadinančiu gervę, iš vandens graibo dar vieną ar į vandenį pastumia. Netikėtai iš krūvos nuoviršaus atriedėjo storas rastas – tiesiai ant to vaikino. Sutraiskė... Vyrukas iškart mirė. Jokių darbo apsaugos prie-

monių ir taisyklių nebuvo. Vienu tremtinio daugiau ar mažiau... Kas jiems, rusams viršininkams?

Žiemą šaltuose barakuose mirė labai daug vaikų ir senukų. Laidojimo komendantu buvo paskirtas tremtinys Paulauskas. Jis, būdavo, sukrauna į vienas roges po kelis karstus. Kiekvienas savą mirusijį laidojė. Laidojo negiliai, nes duobės iškasti į šalutinėje negalėjo. Čia amžinas išsalas. Kai sniegas nutirpdavo, trumputės vasaros saulė šildė kaitriai.

Dirbome lentpjūvėje, atokvėpio minutę nuo saulės pasislėpti lisdavome po lentų „štabeliais“. Žiūrėk, iš po pjuvenų kyšo išlindusi neužkasta lavono ranka ar koja. I tai niekas nekreipė dėmesio – tokia buvo tremtinį kasdienybė.

1958 metais mirė ir mano tévas. Po 18 metų mums leido tévo palaikus išvežti į Lietuvą. Teko už pervežimą sumokėti 1500 rublių. Palaidojome Kau-no Romainių kapinėse. Jokios atsakomybės už žuvusius tremtinius iš valdininkų sovietų valdžia nepareikalo... Tam ir buvo Sibiras – nukariautų tautų mirties fabrikas.

Į Sibirą iš svetur vasaromis atvažiuodavo daug sezonių darbininkų užsi-dirbtį pinigų. Kartais jie elgėsi labai chuliganiškai. Tiems, kurie dirbo sunikomis salygomis, dar duodavo ir nemokamo spirito. Ypač esant šaltam orui darbininkai, dirbantieji prie vandens, gerdavo spiritą, kad nesušaltų ir nesusirgtų. Atsirado Igarkoje daug plėšikų. Miško medžiagą ant plaustų kraudavo ir kriminaliniai kaliniai. Žiemą aš dirbau prie apvalaus miško. Ten daugiau mokėdavo.

Pavasarį man liepė eiti dirbtį prie tų kriminalinių, o jie buvo labai žiaurūs. Kažko supykant ant vienos skaičiuotojos ir ją paskandino – pakilo po plaustais. Aš bijojau dirbtį su jais. Verkiau ir nėjau. Sakau – mano vaikai maži, o jie ir mane paskandins. Tada mane pamokė – laikykitis vidurio – nebūtinai visus rastus išmatuoti. Kalinius įspėjo, kad nė vienas artyn prie manęs neity. Dirbu ir drebū – dvi dienos praėjo ramiai. Po trijų dienų ateina brigadininkas, atneša tokį paketą ir man dėkoja.

(keliamas į 7 psl.)



Pasivaikščiojimas Jakutsko gatvėmis

Jakutske žiemos būna ilgos ir šaltos. Šaltis pasiekdavo penkiasdešimt laipsnių. Tokie šalčiai reikalavo ir atitinkamos aprangos: „vailokai“, vatinės kelnės, vatinukė, kailiniai ir kailinė ausinė kepurė. Kai ateina pavasaris ir visus tuos drabužius pakeiti lengvesniu apsvilkimu, tai taip ir norisi vaikščioti lauke, džiaugtis saulės šviesa ir šiluma.

Tais metais dirbau Jakutske 23-ios mokyklos ūkvedžiu. Mokyklos ūkio reikalams labai daug ko reikėdavo: vienį, stiklų, popieriaus, dažų, kreidos. Švietimo skyrius neaprūpindavo, todėl patiemis reikėjo ieškoti, rasti, gauti ir apmokėti arba grynais pinigais, arba pervedimu. Kaip ir visuomet, prekių trūko. I krautuvės atveždavo netiksliai ir ne į visas. Todėl, norint ką gauti, reikėdavo nuolat i krautuvės „aki užmesti“. Šiandien, nors užsimušk, turėjau gauti aliejinių dažų. Visur apėjau – néra. Nuvažiavau į Zalogą, taip pat nieko nelaimėjau. Grįžtu namo. Saulė šviečia, padangėmis pūkiniai debesys slenka, o dangus toks mėlynas, toks gražus. Šilta. Nusimetus sunkius žiemos drabužius, taip dabar lengva, taip norisi ilgiau pabūti ore. Todėl neskubėdamas einu per Zalogo tiltą. Tiltas medinis, tyso per upelį, kuris savo vandenis neša į Leną. Upelio vanduo tamsus ir nešvarus, bet vis tiek neiškenčiu nesustojo ant vidurio tilto, nepaziūrėjės į pamazų tekantį vandenį, neatsirėmės į tilto turėklus ir neprisimine visų tų pasakojimų, kurie siejami su šiuo tiltu. Pasakoja, kad naktį per jį einant sustabdo iš po tilto išlindę plėšikai, atima pinigus, nurengia arba užmuša. Taip pat pasakoja ir šitoki atsitikimą. Netoli tilto, ant kito upelio kranto, buvę sandėliai, prie jų stovėjės sargas. Sargas matydavės, kai iš po tilto išlindę plėšikai apiplėšia vėlyvus praeivius ir pranešęs milicijai. Po keilių dienų žmonės radę tą sargą sėdinti ant tilto su nukirsta galva, kuri pakišta jam po pažastimi. I dantis išsprauistas popiergalis, ant kurio buvę parašyta: „Nemokėjai galvos nešiot ant pečių, tai nešiok po pažastim.“

Senesni Jakutsko gyventojai pasakodavo dar ir tokį atsitikimą, įvykusį ant šio tilto. Laikrodis šioje šalyje buvo retas ir brangus daiktas. Kas turėjo laikrodį, buvo laikomas turtuoliu, ir saugojo jį kaip pinigus, o kas norėjo už šiuos daiktus gerai uždirbtį ir lengvai gyventi, visokiais būdais stengėsi laikrodį pavogti arba atimti. Ant Zalogo tilto nakties metu bėgiodavės vaikiokas ir pasitikės keleivį klausdavo: „Dėde, kuri dabar valanda?“ Kai jam atsakydavo, jis iš to nuspėdavo, ar turišis žmogus laikrodį, ar ne, tai imdavo prašyti: „Dėde atiduok man laikrodį. Dėde, atiduok man laikrodį...“ Kas nesutikdavo laikrodžio atiduoti, staiga iš po tilto išlisdavo milžiniško ūgio vyriškis su dideliu peiliu rankoje ir įtikinančiu balstu patardavo: „Atdai, atdai, jesli rebiune nek prosit“ (Atiduok, atiduok, jei vaiskas prašo). Dažniausiai šitie žodžiai suminkštindavo užkietėjusių laikrodžio savininko širdį, jis staiga pasigailėdavo vidurnaktį šalancio vaikelio ir atiduo-

davo jam laikrodį. Neabejotina, kad tiltas yra labai atitinkamai, daug įvairių atsitikimų, daug tylų ir kruvinų dramų, bet jis viską laiko paslaptyje, nes ir jis bijo, kad jo galva nuo pečių nenuveitų po pažastimi.

Už tilto prasideda centrinė Jakutsko gatvė, pavadinta „Okteberskaja“. Tai ilga ir plati gatvė, apstatyta senais mediniais ir mūriniaisiais namais. Kairėje jos pusėje, gal už 700 metrų nuo tilto, stovi medinė tvirtovė. Ją pastatė pirmieji ant Lenos atsibastę kazokai – užkariautojai. Tai medinis dviejų aukštų keturkampis bokštas su durimis, laiptais, stebėjimo langais, šaudymo angomis ir į keturias šalis nuleistu stogu. Nors tai 17 amžiaus pastatas, bet sienos dar tvirtos, tik aplink tvirtovę buvusi stačių rastų tvora išnykusi, bet likęs pylimas dar primena buvusią sieną. Stovi tvirtovė, nuo laiko pajuodusi, visų apleista ir užmiršta. Niekas jos netaiso, niekas jos tolimesniu likimu nesirūpina, tik kartais jakutas bėdos prispiertas į jos vidū užsuka ir po kiek laiko vėl išeina, todėl tvirtovės vidus labai primena išeinamąją. Kai visa tai matai ir nenoromis pagalvoji: ar tai kerštas, ar tyčia rodoma nepagarba šiam seniausiam Jakutsko pastatui. Gali būti ir viena, ir kita. Ją pastatė kazokai – šio krašto užkariautojai, ir jis tarnavo prieglobščiu kazokams tolimesniams šio krašto parvergimui. Tvirtovės sienos matė tuos kruvinus mūšius, kurie vyko tarp vienos gyventojų jakutų ir užkariautojų kazokų. Šios dienos akimis žiūrint, liudina sienoms prisiminus, kaip prie jų kovojo vietas gyventojai lankais, kirviais ir ietimis apsiginklavę prieš pavergejus, turinčius šaunamuosius ginklus, kardus, šarvus ir geležinius kirvius. Šios apjuodusios tvirtovės sienos daug ką galėtų papasakoti, ko istorijoje neužrašyta, kas jau seniai išdile iš žmonių atminties. Jos galėtų papasakoti, kaip prie jų sienų buvo žudomi gyvi mūšyje paimti jakutai, evengai ar tungūsai, kaip šiame kieme buvo kankinami tie nelaimingieji, kurie nesuspėjo ar neturėjo kuo duoklės atiduoti. Nuo čia sklidė aimanės po visą platą kraštą, nuo čia liejosi kraujas: nuo taigos pietuose iki Arkties vandenyno šiaurėje. O sienos vis stovėjo, kaip dabar tebesztovi, tylios ir nebylios, ar jų prieglobstyje puotavo kazokai, parsigabenę gausų grobį, ar raudojo savo draugų gausesnio priešo nukautų. Jei prakalbėtų šita žemė iš tvirtovės kiemo, daug kam išspaustų ašarą, ne vienas ir nenorėdamas atsidustų. Bet šiandien čia žemė beveik lygi ir tyla, kaip ir ant jos stovinti tvirtovė: ir apleista, ir užmiršta, kaip tie seni ir šiurpūs laikai.

Jei nuo tvirtovės toliau paeisi gatve ir pažvelgsi į dešinę gatvės pusę, tai pamatyti gražų mūrinį pastatą su puošniu portiku ir bokšteliu ant stogo, – tai gubernatoriaus rūmai. Jie pastatytini, kai jau visas kraštas buvo užkariautas ir pavergtas, kai Rusijos caras, rodydamas savo didelę Malone, Jakutiją prijungė prie Rusijos imperijos ir Jakutijai valdyti atsiuntė gubernatorių. Iš šių rūmų éjo įsakymai, kiek kas turi duoti duoklės maldingiausiam visos Rusijos

valdovui – carui, kiek turi mokėti išslai-kymui caro atsiuostiems valdininkams ir gubernatorui. Tai iš šių rūmų išėjo įsakymas šaudyti tremtinius, neištverusi sunkaus režimo ir atsisakiusius paklusti valdžios įsakymams.

Eik ir eik šia gatve vis tolyn ir tolyn, ir vis ką nors naujo rasi, kas primintų liūdną šio krašto istoriją. Okteberskaja kerta Karolenkos gatvę. Tai garsaus rašytojo Vladimiro Karolenkos vardu pavadinta viena iš didesnių miesto gatvių. Karolenka – carinei santvarkai nepatikimas žmogus ir savo raštais nepageidaujamas rašytojas, demokratinių pažiūrų politinis veikėjas – į Jakutiją buvo ištremtas, o čia gubernatoriaus parėdymu į patį sunkiausiai prieinamą kampelį – Amgą išsiustas. Bet ir čia jis dvasia nepalūžo, plunksnos nemetė ir paliko būsimoms kartoms tokius pui-kius iš šio krašto gyvenimo įsakymus, kaip „Makaro sapnas“, „Marusės vien-sėdis“, „Upė siaučia“ ir kitus. Karolenka užsūtarnavo, kad jakutai jo vardu gatvę pavadino.

Lygiagrečiai su Okteberskaja eina Ordženikidzės gatvė. Tai politinio veikėjo – tremtinio vardu pavadinta gatvė. Jis buvo pirmas medicinos specialistas, atsidūrės šiame tolimame Sibiro užkampyje. Ligi Ordženikidzės pasiodymo vietiniai gyventojai nežinojo kito gydytojo kaip šamanas – burtininkas ir kitokiu vaistu, kaip užkalbėjimas. Ordženikidzės gydymas visai skyrėsi nuo šamanų gydymo. Iš kartos sukėlė nusistebėjimą ir abejojimą jos sekmingumu, oveliai įtikino, kad šis „burtininkas“ geriau gydo net už geriausius šamanus. Matyt, jis pasidarė labai populiarus tarp jakutų, kad net dar mano buvimo Jakutsko laiku jakutai jį minėdavo.

Vos tik peržengus Karolenko gatvę, čia pat Gromovo turgavietę. Jei niekas nebūtų pasakės, tai ir nežinotum, kad čia tokios žymios vietos būta. Iš kur gali žinoti? Visų turgų aikštės aptvertos stačių lentų tvora, o čia vietoje tvoros mūriniai vienaukščiai namai stovi. Ir taip visa aikštė apsupta namų. Per namus ir pačios aikštės nematyti. Kuria gatve beeisi, tai daugiau nieko nematyti, kaip tik ilgo namo siena. Net ir stogas visiems namams vienas. Langai ir durys tik iš aikštės pusės. Viename ir kitame aikštės gale – masyvūs vartai. Vartus uždarius, nei iš aikštės, nei iš aikštės išėjimo néra. Tokiam kieme sau-gu, kaip tvirtovėje. Jei Gromovas būtų susipažinęs su Vakarų Europos ar kitų kraštų pilii architektūra ir jų puošyba, būtų neįskentęs savo Jakutsko turgaus aikštės nepapuošęs, o tiek mažai jau trūko. Jei ant stogų būtų pastatės gražius bokštelius, jei vartai turėtų puošnią arką, tai būtų gražus ansamblis, kuris primintų tvirtovę. Būtų mies-to puošmena ir originali turgavietė. Gromovui tas nerūpėjo ir, nors jis buvo didelis turtuolis (turėjo keletą aukso kasyklų Lenos baseine), būtų buvę užmirštas, kaip ir kiekvienas mirtingasis, jei jis prototipu nebūtų paėmęs rašytojas Siškovas savo knygoje: „Rūsčioji upė“. Šioje knygoje aprašyti įvykiai turi realų pagrindą, susijusi su Gromovo gyvenimu.

Šiandien stoviu aikštės viduryje ir dairausi, ir nesurandu, kas primintų buvusių prekybos vietą. Turgaus jau čia nebūna. Vietoje vienos rinkos atsirado dvi ar trys turgavietės: viena senamies-tyje, kita naujose statybose ir trečiai darbininkų miestelyje. O kur stalai, kur suolai, kur pastogės dingo, niekas nežino. Pati aikštė atrodo maža, o namai aplink ją labai į žemę sulindę ir, lyg kokie senukai, susikūprinę stovi. Bet išgyvenimo jie dar neišmesti: vieni sandėliais paversti, kiti kontoros patalpomis, o dar kiti – sargų kambariai.

Jau galima neskubėti, žingsnį sumažinti, Okteberskaja jau baigiasi. Matyt miesto kraštą, dar toliau – Lenos užliejamos pievos ir miesto šiukšlynai. Miesto kraštą eina Dzeržinskio gatvė. Okteberskaja į ją atsiremia ir šios dvi gatvės sudaro netaisyklingą raidę „T“. Okteberskaja šios raidės aukštinė, o Dzeržinskio – raidės viršus. Toliau tiesiai eiti néra kur, reikia pasuktį į kairę arba į dešinę. Jei pasuktume į kairę, tai ilgai ėj (už kokių 7–8 kilometrų), prieitume Jakutsko aerodromą, o jei pasuktume į dešinę, tai už 200–300 metrų atsidurtume prie muziejaus vartų. Nuo muziejaus vartų prasideda Dzeržinskio gatvė.

Jakutsko muziejaus rūmai – raudonų plytų dviejų aukštų pastatas, aptvertas gražiai geležine tvora. Tas tvoros šonas, kuris atkreiptas į gatvę, ilenktas. Tokiu būdu aikštė prieš rūmus padidėjusi, o kiemas sumažėjęs. Aikštėje prieš vartus stovi didžiulė kokių 4–5 metrų aukščio žalvarinė Stalino statula nugara į muziejų, o veidu į aikštę ir į minėtų gatvių susikirtimą. Muziejus, jo kiemo tvora, aikštė ir aplinkiniai namai sudaro darnų ansamblį. Jei aikštėje būtų padaryti takai, įrengta klomba, apsodinta gyvatvore, tai būtų graži miesto vietelė. Dažnai mėgdavau ateiti į šią aikštę, o labiausiai į muziejų. Muziejuje eksponatų néra labai gausus, bet kas jau išstatyta, tai jau reti ir būdingi šio krašto daiktai. Ant Lenos ir ant Janos krantų buvau matęs jakutus turint mamuto kaulų, ilčių, dantų. Jakutai iš mamuto kaulų sugeba išpjauti labai gražių papuošalų. Gaila, kad né vieno tokio suvenyro neparsivežiau į Lietuvą. Muziejuje vienas kambarys paskirtas tiems senovės milžinams. Viduryje kambario stovi mamuto griaūčiai. Galima išsivaizduoti, kokie buvo dideli gyvuliai, kad norint jo nugarkaulio viršu pamatyti, reikėtų kokių 3–4 metrų ilgio kopėčias pasistatyti. Išpu-dingos mamuto ilčys. Jos daug didesnės už dramblio ilčis ir daug sunkesnės. Viena mamuto ilčis sveria daugiau kaip 50 kilogramų. O dantys, dantys!.. Vie-nas dantis – tai nedidelių girnų akmuo. O visi mamuto kaulai, drąsiai galima sakyti, svertų toną. Štai kokie milžinai vaikščiojo po Jakutijos žemę dar tuo metu, kada čia buvo karštas klimatas, kada čia augo milžiniški lapuočiai medžiai, kurie akmens anglimis pavirtę žemės gelmėse guli.

(Bus daugiau)
Kazimiero SKUČO įsakymą spaudai parengė
Gintaras LUČINSKAS



2017 m. liepos 21 d.

Su mažamečiais į Sibira

(atkelta iš 5 psl.)

Už vieną dieną man užskaitė dvi dienas. Per dieną čia uždirbdavau po 700 grupų duonos. Su kriminaliniais kaliniais dirbau tik du mėnesius.

Prievartinis obligacijų pirkimas

Mums liepė pasirašyti, kad perkame obligacijų už 680 rublių kiekvienas. Tai buvo visos žiemos mano uždarbis.. Kaip pragyventi su vaikais, jei lieki be kapeikos? Komendantas įtaisė vaikus į darželį. Aš jiems tik drabuželiams uždirbdavau. Kitą metą jau reikėjo pasirašyti obligacijų už 1000 rublių. Neturėjau pinigų, tai ir nepasirašiau. Tada mane areštavo, uždarė dviem paromis, visai nedavė valgyti. Grasino, kad ilgam laikui pasodins į kalėjimą, jei nepasirašysiu tą obligaciją. Kiša plunksnakotį, plunksna jau į rašalą padažyta. Tik pasirašyk.

Nepasirašau – dar laiko dabkėje. Praėjo obligacijų pasirašymo terminas, mane ir paleido iš arestinės. Jie nepaklausė, kiek turi vaikų, kiek senelių išlaikau. Obligacijų sąrašus tikrino tokia rusė Nina. Ji buvo 1937 metų tremtinė, labai gera moteris. Žinodama, kad išlaikau du vaikus ir seną anytą, mane iš tų sąrašų išbraukė. Viršininkams padavė perra-

šytą sąrašą be mano pavardės. Taip Nina atitolino nuo manės, mano vaikų ir 68 metų senutės badą.

1953 metais pradėjau tauptypinigus paršeliui nusipirkti. Iš kiekvienos algos nusipirkdavau po 30 kilogramų miltų. Kai prisirinkau miltų, padaviau pareiskimą, kad noriu pirkti paršą. Iš Rutkauskienės nusipirkome dvięs savaičių paršelį. Už jį sumokėjau 500 rublių – atidaviau visus per žiemą su taupyti pinigus. Kai paršas užaugo, pasiskerdėme. Išsvirėme mėsos pirmą kartą po penkerių metų – pertalaiką neturėjome burnoje nė gabalėlio mėsos... Nejučia pravirkau... Dar už pusmečio gavau premiją, nes buvau darbo pirmūnė. Apdovanojo todėl, kad mūsų įmonė taip vadinamosiose selenktynėse užėmė pirmą vietą rajone. Ta premija – štapelio atraižos gabalas suknelei...

Tautiškumo akimirkos

Pirmaisiais metais po atvežimo į Igarką visi tylėjo – tai buvo tarsi gedulo metai. Antrais metais lietuviai pradėjo rengti sudėtinius vakarus. Atsinešdavome sumušinių, kokį kas turėjo. Padarydavo alaus. Kažkas turėjo atsivežęs armoniką, akordeoną – tai šokome, dainavome, žaidėme kaimiškus žaidimus. Tokia

Marytė mokė tautinių šokių. Ji buvo baigusi kultūros mokyklą, tad rengdavo ir vaidinimus. Kai kurios merginos turėjo atsivežti tautinius drabužius. Šokiu būrely šoko ir mano brolis Povilas Gudžiūnas. Valdžia mums vakarus rengti leisdavo, o programos pasižiūrėti susirinkdavo ir patys rusai.

Gegužė rengdavome gegužines pamaldas. Susirinkdavo žmonės į vieną didesnį kambari ir melsdavosi. Iš Igarką kunigas buvo atvažiavęs tik vieną kartą. Sutuokė poras ir krikštijo vaikus. Aš Vladuką priveldžiau Pirmosios Komunijos. I Maklakovą tas pats kunigas Lugnugaris atvažiuodavo tankiau. Jis turėjo valdžios leidimą. 1961 metų sausio 29 dieną jis pakrikštijo mūsų sūnelių Antaną ir priraše prie Raseinių parapijos.

Zmonės paruošdavo altorėlį šv. Mišioms aukoti. Kas kartą vis kitoje vietoje – bijojo, kad neįskurstų. Piktų akių ir ausų visur buvo pilna... Jokie bauginimai nepakeitė žmonių – jie tikėjo ir laukė tylėdamai. Nors buvo persekiojami, bet nenustojovilties. Tikėjimas stiprino ir padėjo gyventi.

Prisiminimus užraše
Zuzana STUNŽENIENĖ
Spaudai paruošė
Stanislovas ABROMAVIČIUS

Kariuomenė prieš medžiotojų klana neatsilaikė

Kai vyko karštos batalijos dėl miškų urėdijos reformos, galėjome stebėti, kokie politikai iš medžiotojų tapo „medžiojamaisiais“. Paaiškėjo, kad visose partijose yra mėgėjų savo politinių principų išsižadėti vos tik gera kompanija su šautuvaus ir „Medžiotojų“ užpiltine susirenka į kokią nors komercinę medžioklę. Kai tarp gyvujų nebeliko aistringo žvėrelių mylėtojo Algirdo Mykolo Brazausko, kai pri-geso ne mažesnio gyvūnijos draugo Broniaus Bradausko politinė žvaigždė, atrodė, medžiotojų klanui atėjo galas – niekas jau nepragerdinės Lietuvos teritorijos, nepriiminės pirtelėse Lietuvos parseliavimoplanių. Kur tau, pasirodo, medžio-

tojų klano atstovai yra tokie galtingi, kad net kariuomenė prieš juos turi arba sudėti ginklus, arba paklusti ir atsitraukti.

Kad tai ne sapalionės, irodė neseniai nutikęs faktas Vilkaviškio rajone. „Dėl generalinio miškų urėdo Rimanto Prūsaičio, jo sūnaus, verslo konsultanto Liudo Prūsaičio ir įtakingo šilumininkų atstovo, ICOR koncernui priklaušančios bendrovės „Litesko“ filialo „Alytaus energija“ direktoriaus Vytauto Ceponio medžioklės Vilkaviškio rajone, Šunskų gilioje, buvo pakiesta tą dieną tame pačiame miško masyve vykusių tarpautinių NATO karinių pratybų „Kardo kirtis“ (angl. Saber Strike), skirtų vadinaomo Su-

valkų karinio koridoriaus gyvybos mokymams, pratybų eiga,“ – rašė „Delfi“.

Kad tai tikra tiesa, atskleidė žurnalistinis tyrimas, išsiaiskinės, kad dėl aukštų šulų medžioklės kariai turėjo keisti pratybų išankstinius planus, nors visuomet būdavę atvirščiai – kol vykdavo kariuomenės pratybos, medžiotojai namuose šveisdavo šautuvus. Krašto apsaugos ministras Raimundas Karoblis atveji pavadino skandalingu. Skandalas skandalu, bet šis įvykis parodė, kokia gaji nomenklaturinė „pasauležiūra“, nes jai paklusno net kariai, tegul ir „gražiai paprašyti“.

Parengė Gintaras MARKEVIČIUS

ISSN 2029-509X

Tremtinys

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtiniių sąjunga

www.lpkts.lt

Redaktorė Jolita Navickienė
Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta Milerienė
Maketavo Ignas Navickas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas, tel. (8 37) 323 204
El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

Įmonės kodas 300032645
Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365, AB „SEB“ bankas

Spausdino UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorijabe, baltų dėmių“ remia

2 spaudos lankai
Tiražas 1730 egz.

Kaina
0,61 euro

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĒMIMO
FONDAS



ILSÉKITĖS RAMYBĖJE

Edmundas Stankevičius 1925–2017



Gimė Lazdijų r. Vainiūnuose. Mokėsi Lazdijų gimnazijoje. 1943 m. baigė Alytaus gimnaziją. 1944 m. istojo į Kauno universitetą, bet už antisovietinę veiklą buvo areštuotas. Kalėjo Lukiskėse, Archangelsko sr. Sievželdorlage, Komi-joje Intos Minlage. 1957 m. grįžo į Lietuvą. 1963 m. baigė Lietuvos žemės ūkio akademijos Hidromelioracijos fakultetą, pradėjo dirbti Šilutėje Vandens ūkio projektavimo institute. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, buvo renkamas į Šilutės miesto tarybą, buvo aktyvus Sajūdžio tarybos narys. Sis nepaprastai darbštus ir sumanus žmogus LPKTS Šilutės skyriui vadovo nuo 1994 iki 1999 m., kol persikėlė gyventi į Kauną. Edmundo vadovavimo skyriui metu susiformavo organizacijos veiklos kryptys, sritys, tradicijos. Pirminkas sugėbėjo suburti stiprią ir gausią bendraminių komandą, sudarė Šilutės rajono rezistencijos kovų, partizanų žūties vietų, stribynų, Macikų konclagerio schemas, surinko nemažai rašytinės medžiagos, prisiminimų. Dauguma šių istorinių vietų Edmundo pastangomis jamžintos paminklais, kryžiais ir atminimo lentomis. Daug nuveikė stiprinant Šilutės buvusių tremtiniių choro „Pamario aidas“ ir ansamblių veiklą.

Palaidotas Kauno Karmėlavos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame artimuosius.

LPKTS Šilutės filialas

Marija Vaškevičiūtė-Danilaitienė 1949–2017



Gimė Vilkaviškio r. Gražiškių aps. Grajauskų k. gausioje ūkininkų šeimoje. Tėvas buvo pasienio policininkas. 1951 m. šeima ištremta į Tomsko sr. Aleksandrovo r. Topoliokos k. Sverdlovsko kolūkį. 1955 m. grįžo į Lietuvą, išsipirkė tėviškę. Baigė Gražiškių vidurinę mokyklą, vėliau Kauno prekybos mokyklą, dirbo įvairių darbus. Gyveno Vilkaviškyje. Buvo audėja. Audė tautinius drabužius. Už tautines suvalkietiškas kaišytines prijuostes 2010-aisiais apdovanota aukščiausiu įvertinimu – „Aukso vainiku“. Užsijonų audiūnus – antra vieta tarptautinėje parodoje Lenkijoje.

Palaidota senosiose Vilkaviškio kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame sūnų ir vaikaičius.

LPKTS Vilkaviškio filialas

Alfonsas Doviltis 1935–2017

Gimė ir užaugo Akmenės r. Aktyviai dalyvavo LPKTS veikloje. Dainavo buvusių tremtiniių chore „Tremties aidai“.

Palaidotas Akmenės miesto senosiose kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame dukterį Rasitą ir jos šeimą.

LPKTS Biržų filialas

Užjaučiame

Dėlvyro Valentino mirties nuoširdžiai užjaučiame ilgametę LPKTS Biržų filialo sekretorę Marytę Dagienę.

LPKTS Biržų filialas

Netekus paties artimiausio žmogaus – reto švelnumo ir nuostabios Palmutės Navickaitės-Matulionienės, nuoširdžiai užjaučiame sūnų ir vaikaičius.

Liūdi Krasnojarsko kr. Anastasino ir Narvos buvę tremtiniai

Skelbimai

Iki liepos 30 d. Genocido aukų muziejuje (Aukų g. 2A, Vilniuje) veikia LPKTS parengta paroda „Tremties vaikai“. Kviečiame apsilankyti.



Iš Gintauto Aleknos ekspedicijų po lietuvių tremties vietas

Neseniai Kaune viešėjės lietuvių tremties paveldo metraštininkas, keliautojas, fotografas Gintautas ALEKNA pasiūlė „Tremtinio“ skaitytojus supažindinti su jo aplankytomis Rusijos gyvenvietėmis, i kurias 1941–1953 metais buvo ištremti mūsų tautiečiai. Pradedame spausdinti straipsnių ciklą „Iš Gintauto Aleknos ekspedicijų po lietuvių tremties vietas“.

Šiame numeryje apžvelgsime garsaus keliautojo aplankytas Krasnojarsko krašto gyvenvietes.

Alagirkė

Šio kaimo pavadinimas likęs tik istorijoje. Alagirkos kaimas išnyko maždaug prieš 20–30 metus, dabar ten dunkso tik pliki laukai, apaugę krūmokšniais ir piktžolėmis. Iš šio kaimo žmonės išsiškėlė gyventi į gretimus kaimus, kai kurie 1958 metais grįžo į Lietuvą, kiti palaidoti Alagirkos kapinėse, esančiose miške, prie pat keliuko, vingiuojančio į buvusį Alagirkos kaimelį. Aplinkinių kaimų gyventojai teigia, jog čia palaidota apie 10 lietuvių, tačiau kapinėse atlikus kapų inventorizaciją atrasta daugiau sunkiai ižiūrimų kauburėlių. Sunku nustatyti, kieno tai kapai. Kryžiai sutrėšę, nuvirtę arba visai jų nėra. Kapinių teritorija praktiškai tik spėjama.

Pasak tremtinio Antano Rimgailos, i Alagirką iš tuometinio Ylakių valsčiaus, Skuodo rajono, buvo ištremtos Juzumų, Gramaliauskų, Raštikių, Varapnickų, Liubšių, Puškorių, Visockių, Mockų, iš Sedos, Mažeikių rajono – Rocių šeimos. Iš viso devynios šeimos, 32 žmonės, penki iš jų Alagirkėje mirė.

Ust Čiulskas

Ši gyvenvietė nuo rajono centro nutolusi apie 100 kilometrų. Tai buvęs Karasišaus kaimas. Anot A. Rimgailos, i šią vietovę buvo ištremta 10 šeimų, 24 žmonės, trys šeimos nariai vėliau atvežti, du mirė. Iš Židikų valsčiaus, Mažeikių rajono, čia buvo ištremta Dagienė, Ziberkas, Norkiai. Iš Skuodo rajono Ylakių valsčiaus atitremti Tamoševičius, Norvilas, Kintenis, Konteniai, Šimkai, Pačerinskai, Nakučiai, iš Anykščių rajono – Kriščiūnų šeima.

Pasak vietinių gyventojų, atitremti lietuvių išose gyvenvietėse rado kalmukų, pavolgio vokiečių ir kitų tautybių tremtinį. Vėliau privežė iš lagerių buvusių politinių kalinių. Kolūkiai vertėsi sunkiai. Tremtiniam dar tekomatytim malant rankinėmis girmomis. Dalis lietuvių jaunimo gavo leidimus mokyti mechanizatorius amato. Vėliau dirbo traktorininkais ir kombainininkais.

Susiekimas čia blogas. Dar dabar, pasak G. Aleknos, kai palyja, sunku pravažiuoti, o tremties metais, gyventojai pasakojo, buvo važiuojama tik traktoriais ir arkliais. Mašinomis važiuodavo tik vienarankis, kai išdžiūdavo, arba žiemos pradžioje, kol neužpustydavo.

Tiuchteto rajonas

Tiuchteto rajonas yra vakarinėje Krasnojarsko krašto dalyje, maždaug už 294 kilometrų. Rajono plotas siekia 9339 kvadratinį kilometrų. Šiaurėje ribojasi su Jeniseisko, Rytuose – Biri-

liusos, pietvakariuose – Bolšeulusko, pietuose – Bogotolo rajonais, vakaruose – su Kemerovo ir Tomsko sritimis. Rajonas įkurtas 1925 metais.

Iki 17 amžiaus čia gyveno Sibiro tootoriai ir čiūlimai, vėliau apsigyveno kazokų tootoriai. 19 amžiaus viduryje atvyko novgorodiečiai, kostromiečiai ir kiti gyventojai iš europinės Rusijos dalių. Dauguma buvo sentikiai.

Po 1862–1864 metų Lenkų sukilimo Sibire atsidūrė lenkai tremtiniai. Stolypino laikais rajone kūrėsi ukrainiečiai, baltarusiai, o 1914–1917 metais čia apgyvendinta latgaliai. 1941–1945 metais čia buvo atitremta latvių, vokiečių, kalmukų, lietuvių. Vėliau apgyvendinti politiniai kaliniai.

Pasečnoja

Pasečnojoje – toliausiai nuo Tiuchteto rajono centro nutolusioje gyvenvietėje, esančioje ant Čindako upės kranto, daugiausia gyvena čiūlinai. Pasiekti tolimiausią gyvenamają vietovę taigoje – Pasečnojos kaimą – sunku net ir šiaisiai laikais. 72 kilometrų kelias smėlėtas, panašus į Lietuvos žvyrkelių, toliau 8 kilometrus nežymiai pablogėja, o paskutiniai 40 kilometrų sunkiai pravažiuojami lengvuoju automobiliui, ypač pavasarį ir rudenį arba po lietaus. Autobusai nekursuoja, tik vietinė valdžia, pageidaujant gyventojams, tam tikromis dienomis skiria ūkio autobusą nuvykti į Tiuchtetą.

Gyventojai verčiasi žuvininkyste ir bitininkyste. Pasečnojos kapinės, pasak 2015 metais paskutinį kartą ten apsilankiusio Gintauto Aleknos, yra kairėje pusėje pervažiavus Čindato tiltą. Nesenai vietos valdžia jas aptvėrė nauja medine tvora. Lietuviškų kapų surasti neįmanoma, nors iš ten gyvenančių prisiminimų ir istorinių šaltinių sužinojome, jog visų kaimelių kapinėse buvo palaidota po vieną kitą lietuvių. Iš viso į Pasečnoją iš Lietuvos buvo ištremtos 6 šeimų, 25 žmonės, trys ten gimė, vienas mirė. Visi tremtiniai lietuvių iš Skuodo r. Ylakių valsčiaus: Galeckai, Pragulickai, Rozgos, Sruogai, Beržunskai, Valantinai.

Bolšoj Ulujuš

Bolšoj Ulujuš yra rajono centras prie Bolšoj Ulujaus ir Čiulymo santakos, apie 30 kilometrų plentu į šiaurę nuo Ačinsko. 1949 metais čia atitrėmė lietuvių iš Akmenės, Mažeikių, Skuodo rajonų. Dalis tremtinų vėliau atsklelė iš aplinkinių kaimų. 1955 metais čia gyveno 55 lietuvių šeimų. Žmonės dirbo mašinų ir traktorių stotyje, statybose, aplinkiniuose kolūkuose, pagalbiniais darbininkais įvairiose įstaigose. Apie 1959 metus tremtiniai pradėjo grįžti į Lietuvą.

Senosios kapinės yra beveik gyvenvietės centre. G. Alekna pasakojo čia radęs aštuonis lietuviškus kapus. Gyvenvietėje gyvenančių lietuvių jau nėra, gyvena tik jų palikuonys. Keliautojas susitiko su Vladimиру Vasiljevičiumi Ustkovu, kuris renka medžiagą apie rajono istoriją. Jis yra išleidęs keletą knygų. Apie lietuvius žino labai mažai, bet daug apie latvius, ku-



Alagirkos kapinės

rie šiuose kraštuose gyvena nuo Stolypino laikų. Gretimoje Baženovkos gyvenvietėje gyvena latvis Ugainovas, renkantis medžiagą apie latvius.

1949 metų kovo 25 dieną už 8 kilometrų nuo Bolšoj Ulujaus į Baženovką buvo ištremta Adelė Kiršytė. Tada jai buvo 10 metų. Ji lankė mokyklą. Kiti tremtiniai dirbo žemės ūkio darbus. Adelė grįžo į Lietuvą 1959 metais.

Trojickas

Tai kaimas, esantis už 25 kilometrų nuo Bolšoj Ulujaus. Trojicko kaimas labai senas. Daug senovinių medinių namų, bet jie visi sukrėtę, apleisti, apaugę dilgėlėmis. Kai kurie jau negyvenami. Kaime ganosi gyvuliai, ypač daug kiaulių. Pakalbinčios senutės patvirtino, kad čia gyveno lietuvių, tačiau jie jau seniai išvyko. Miškelėje, beržynėlyje, yra kapinaitės, kuriose daug katalikiškų kryžių, padarytų iš metalo ar medžio. Kryžiai įvairių formų ir dydžių. Dauguma jų – ukrainiečių arba Pavolgio vokiečių. Šalia kapinių vartų yra du iš plonų vamzdžių suvirinti kryželiai ir įdubos prie jų. Toks įspūdis, kad čia iškasti palaikai.

Tureckas

Už 10 km nuo rajono centro, ant Bolšoj Ulujaus upės kranto, yra Turecko kaimas. Tremties metais kaimas buvo nuskurdusio kolūkio centrinė gyvenvietė. Jame buvo apie 80 kiemų, pradinė mokykla, klubas. Tremtiniai dirbo lauko darbus, fermose ir bityne. Turecko kapinėse buvo palaidoti trys žmonės. 2012 metais G. Alekna rado tik vieną apipuvusį (panašu, kad lietuvišką) kryžių, paremtą į beržą. Kapinės yra prieš įvažiuojant į kaimą, kairėje kelio pusėje. Į Turecką veda žvyrkeliis.

Kaimas gana senas ir jau nykstantis, nors yra gal pora naujai statomų namų. Visi kiti sukrėtę ir apleisti.

Baravojuš

Grįžtant į Tiuchtetą iš Pasečnojos kaimo, už kelių kilometrų buvo Baravojuš kaimas ir kapinės. Per buvusias



Bolšoj Ulujaus kapinės

kapines dabar eina kelias į Pasečnoją. Šalia kelio dar išlikę keli katalikiški kryžiai ir kauburiai, kurie byloja apie ten buvusias kapines. Identifikuoti lietuvių kapų buvo neįmanoma, nes likę kapai neturi jokių atpažinimo ženklų. Rastas vienas katalikiškas supuvęs kryžius, bet neaišku, ar jis lietuvių, nes dažniausiai tokius statydavo ukrainiečiai ir kitų šalių katalikai. Iš viso čia buvo atitremtos 9 lietuvių šeimų, 26 žmonės, trys iš jų mirė.

Bagatolka

Bagatolkos kapinės yra už 102 kilometrų nuo Tiuchteto, kairėje kelio pusėje, prieš laukymę, kurioje buvo tremtinų gyvenvietė. Bagatolkoje tremties laikais kapinaitės buvo ant kalvelės, kurią dabar supa didžiulė pelkė, nes šaliai tekięs upelis užverstas tiesiant kelią. Iš viso čia buvo atitremta 11 lietuvių šeimų, 42 žmonės, 4 iš jų mirė. Baravojuš ir Bagatolkos kaimai išnykę. Jų vietoje – pusiau šienaujamos pievos. (bus daugiau)

Parengė

Birutė ŠNEIDERAITIENĖ
„Budas.lt“

Gintauto Aleknos nuotraukos